

Dán-magyar-spanyol mandala*

2. Ország- és családcsere

Édesapám két fő októl vezérelve ment Dániába. Az egyik ok a számító józan ész volt, a másik egy érzelmi delírium.

Apám alkalmazott matematikus volt, a logika mesterembere, telve alkotóvágygal a szakterületein és jószándékkal a kollégái és tanítványai iránt. Sajnos a budapesti kutatóintézetben egyre inkább a politikai iszapbirkózás emésztette fel az idejét és energiáját. Felszabadulás volt számára a koppenhágai egyetem állásajánlata 1985-ben. A következő húsz évben azt és úgy kutathatott és oktathatott, amit és ahogy akart. Szakmailag révbe ért.

Akkor már sok éve recsegett-ropogott a házassága. Már régen tervezgettek anyámmal, hogy új életet kezdenek Nyugaton, ahol „sokkal több a lehetőség”. Alig hiszem, hogy azt is kitárgyalták volna, hogy vajon miként oldja majd meg az új, idegen társadalmi környezet a köztük lévő nyilvánvaló (és nem csak férfi-női) alapvető emberi inkompatibilitásokat.

Apám egy évvel előttünk ment ki, hogy előkészítse a terepet a kiköltözésünkhöz. Rendezte az adminisztrációs teendőket, vett egy lakást, engem és egy évvel fiatalabb öcsémet beíratott iskolába és napközibe, mindeközben új munkahelyén szakterületet váltott.

Távollétében anyám sem lopta a napot Pesten. Megismerkedett N. Bercivel, aki később további négy gyereke apja lett.

Az az év nagyon jól telt, kivált mert utazgattunk országszerte. Mint később kiderült, leendő közös lakhelyüket keresték és meg is lelték: egy két-száz lelkes eldugott kis falut a Bakonyban.

Berci iskolázatlan, de roppant kedves és hihetetlenül jószívű ember. Esztétikai érzéke abszolút tiszta, nemcsak úgy érte, hogy a tárgyi ízlése, természetes formakultúrája hibátlan, hanem ahogy konkrét élethelyzetekben, az adott pillanatban viselkedik. Kisgyerekekkel való bánásban egyenesen zseni. Jó fej volt velünk is, Feri öcsémmel és velem, s nem holmi számításból, hanem alaptermészetéből fakadóan. A dolog morális nézete nem különösebben foglalkoztatott, akkor csak azt láttam, hogy ez a koboldszerű ember olyan közvetlenül beszél hozzánk, ahogyan apánk, mint racionálisan hipertrofiált lény, nem volt képes. Mellesleg apát alig láttuk, amíg Pesten élt, akkor se, mert többnyire sokáig dolgozott, vagy japánul tanult. Berci

* Részlet a szerző készülő esszéregényéből. A nyitófejezetet a *Mozgó Világ* 2018/11-es számában közöltük.

totális lazasága meghódította anyámat, aki bizonyára azt is előre látta, hogy a későbbi közös projektben ő viselheti majd a nadrágot, és ez nagyon a kedvére való volt. Bercit magát soha egy pillanatra sem hibáztattam családom szétmállásáért. Gyerekként, majd kamaszként, később fiataalként egyszerű, kedves, jószívű, ezért tiszteletre méltó embernek láttam, és felnőttként sem változott a véleményem.

Eljött az indulás napja. A vonatút Budapestről Koppenhágába egy álló napig tartott. A hosszú zötyögésből leginkább a határokra emlékszem. Különösen a ma már nem létező Csehszlovákiából a szintén nem létező NDK-ba való átlépés emlékezetes: arra riadunk álunkból, hogy farkaskutyák lihegnek és csaholnak az arcunkba, a vámós pedig rámutat a legnagyobb bőröndre a csomagtartó tetején. „Aufmachen!” – ordítja.

Koppenhága egy szigeten van, és akkor még nem kötötték hatalmas hidak a szárazföldre. A vonat nagyot zökkenve felhajtott a kompra a Balti-tengeri átkeléshez, és ahogy már a komp begyében hajtottunk tovább, az apróbb zökkenések visszhangjából érződött, hogy egy tágas, de zárt, acélosan zengő térben görög tovább a vagon.

Kiszállva már a komp belsejében is rögtön érződött a hűvös, nedves levegő, a fedélzeten pedig éles szél csapott az arcunkba. Akkor láttam életemben először tengert, azaz inkább csak szagoltam és éreztem, mert még sötét éjszaka volt. Először persze izgalmas volt az újdonság miatt. Később aztán nagyon is rühelltem, és mogorván néztem a sötétszürkén vibráló végtelen vízfelületet, mely elválaszt az én földemtől. Húszéves múltam, amikor először láttam és szagoltam a Földközi-tengert; nohát, mondhatom, annyira más, mint a Balti vagy az Északi, hogy nem is volna szabad ugyanazzal a *tenger* szóval illetni őket.

Apa a Nordvest nevű negyedben vett lakást, és viszonylag szépen bebútorozta, a padlószőnyegtől eltekintve, amely azonban, azt hiszem, a lakás tartozéka volt. Az ágyat valami okból fölöslegesnek tartotta, matracokon aludtunk a földön. (Amikor nyolc évvel később elköltöztem, vettem magamnak egy ágyat; apa végig matracon aludt.) Stratégiailag jó helyen volt a lakás. Biciklivel negyedóránnyira az egyetem, 20-25 percre a városközpont, az ellentétes irányba pedig ugyanannyira a természet, illetve amit kis jóindulattal annak nevezhetünk. Mindenhová biciklivel jártunk. A hétköznapi életvitelhez nem volt autóra szükség, meg aztán a magas adó miatt luxus lett volna.

A lelkülete viszont sajnos nem volt valami pompás Nordvestnek. Nem volt gettó, de majdnem. Régebben munkásnegyed volt, de amikor mi landoltunk, már nem, és még nem kezdődött meg az a pozitív urbanisztikai transzformáció, ami manapság már nagyban zajlik. Akkor még kultúrháza se volt. Kívülünk sok más bevándorló is élt a környéken, főleg törökök, pakisztániak és jugoszlávok.

A lakásban nem volt fürdőszoba, a zuhanyozás a két négyzetméternyi véécé közepén zajlott. Ez mellel sok koppenhágai lakásban a mai napig így van – nem gond, meg lehet szokni. A mosógép (szintén szokványos) hiánya már

kellemtlenebb volt, mivel el kellett vinni a szennyes ruhát az önkiszolgáló mosodába, ahol szárítógép is működött. Apánk minden házimunkát racionálisan kiszámolt és kiosztott. Nem a legközelebbi mosodába kellett mennünk, hanem egy (szerinte) hatékonyabba. Nagyobbnak csakugyan nagyobb volt, ez igaz, de minden második vasárnap bő negyedórát kellett hozzá biciklizni, két nagy fekete zsákkal a csomagartón. Eleinte hármásban, aztán váltogatva, egyszer velem, másszor Ferivel ment. A reggelikészítés és a mosogatás is fel volt osztva köztünk; a vacsorát egyedül apa csinálta, a menü konzerv és fagyasztott félkész étel volt váltakozva. Tizenégy-tizenöt évesen pateroltam ki a konyhából, és ragadtam magamhoz a főzőkanalat.

Nem volt drámai jelenet, sőt talán be sem konferálták nekünk, hogy jó anyánk – aki akkor már terhes volt az első babával Bercitől – hamarosan visszamegy Magyarországra, és nem marad velünk az eredeti közös elképzelés szerint. Apa is csak ott és akkor tudta meg a szcenárió gyökeres változását, mégsem volt egyetlen rossz szava sem hűtlen asszonyára sem akkor, sem később. Arról sem beszéltünk soha, hogy az új felállás miatt esetleg újra kéne gondolni, hogy ki hová kerül. A fix pont Dánia volt: apát odakötötte a jó munkahelye, bennünket, gyerekeket pedig a lehetőségek tárházával kecsegtető absztrakt Nyugat tartott Koppenhágában. Ha feleség és anya nélkül, hát úgy.

Az első két nyáron apa nem engedte, hogy Magyarországra látogassunk, mondván: mi van, ha ott ragadunk? '56-ot tizenhét évesen élte meg Pesten, és harminc év múltával is elképzelhetőnek tartotta, hogy egyszer csak kirobban egy új forradalom.

Egy szó, mint száz, öcsém meg én anya, nagyszülők és barátok nélkül maradtunk egy távoli, idegen országban, egy kezdetben kvázi idegen apával. Ez így, nyersen tálalva drámaian hangzik. Az is volt: drámai. Életem nulladik órájaként könyvelem el a Dániába költözést, de ne aggódjon, kedves olvasó, nem az érzeményektől csöpögő, édesbús venezuelai szappanoperákat tekintem elbeszélésem modelljének.

Már akkor, a nyolcvanas években is egyre gyakrabban szakadtak a családok. Magyarországon is, külhonban is, bár talán kevesebb az olyan eset, hogy az anya lép meg, többnyire, ugyebár, a férjek vonják ki magukat a képletből. Ilyen szempontból egzotikusabb volt a mi helyzetünk, vagy ha úgy tetszik, modernebb: a női egyenjogúsodás tételeként is besorolhatnak bennünket egy képzeletbeli statisztikába.

Mint hamarosan meglátjuk, semmi, de semmi meglepő nincs abban, hogy szüleim útjai elváltak, a bontást majdnem természettudományos pontosságú törvényszerűségek intézték. Érdekesebb kérdés, hogy egyáltalán miért álltak össze. Mi vezényelte ezt a két, külön-külön érdekes és értékes, de egymással inkompatibilis személyt, hogy egy hosszú évtizeden át együtt haladjanak? Miféle delej rántotta össze a két különböző világban élő lényt? A saját biológiai létem alatt fűrészelem a metafizikai ágat (értsd: miért születtem meg egyáltalán?), de akkor is itt az ideje, hogy közelebről szemügyre vegyük drága szüleimet, konkrétan, külön-külön is, meg viszonyuk délibábján keresztül is.

3. „Ikebana” jeligére

Nem figyelmetlenség vagy tiszteletlenség részemről, hanem nagyon is tudatos megfontolás eredménye, hogy anyám szeretőjéről s későbbi férjéről, Berciről, már az előző fejezetben szóltam, tehát előbb skicceltem portrét róla, mint tulajdon édesapámról. Mint ahogy a kínai festményeken lényeges az üresen hagyott tér, a papír fehérje, melyet például a sziklaszirt, a rajta lógó törpefenyő és a mellette lebegő felhő közösen adnak ki, a két szóban forgó férfi jelleme majdnem tökéletes komplementer párt alkot. Berci kemény dohányos és néha alkoholista, apám roppant mértéktartó volt mind az evésben, mind az ivásban. Nem ette magát degeszre, és soha nem részegedett le, egy-két pohár lassacskán elkortyolt bor vagy egy (ritkábban két) üveg sör után mindig leállt. Legfeljebb szilveszterkor szívott el egy szál cigarettát, ha megkínálták, de azt se tudózta le.

Mielőtt tovább boncolgatnám szüleim jellemét és természetét, nem mulaszthatom el, hogy egy kis kitérőt téve fel ne elevenítsem megismerkedésük történetét. A hivatalos verzió szerint Egerben találkoztak. Anyám tizenkilenc éves volt, biológia–rajz szakos hallgató az ottani tanárképző főiskolán. Apám, harmincöt éves, tekintélyes férfiú, állítólag egy matematikai kongresszusra ment a városba. Megismerkedtek, egymásba szerettek, magasan szárnyaló terveket szőttek, és hamarosan összeházasodtak. A részleteket sokáig nem furcsállottam, gondoltam, valami ünnepségen vagy házibulin sodorta őket össze a sors, van ilyen. Aztán egy szép napon, mikor már idősebb voltam, mint apám a szóban forgó események idején, mégiscsak rákérdeztem, hogy konkrétan miképp is zajlott az a Nagy Egri Egymásra Találás. Anyám felnyerített a telefonban: nahát!, úgy látszik, én vagyok az utolsó, aki nem ismerem az igazságot.

Merthogy az az igazság, hogy apám társkeresési hirdetését tett a *Népszabadság*ba, anyám arra válaszolt. A szöveg ilyesmi volt: „Pesti értelmiségi, saját belvárosi lakással, széles érdeklődési körrel...” stb. Az „érdeklődési körbe” beletartozott a néprajz és a népművészet, ami anyámat már akkor különösen vonzotta. „...*Ikebana* jeligére a szerkesztőségbe.” Ikebana! Ez a szó a távoli egzotikum ígéretével valósággal megbűvölte a zsenge hajadont. Olyannyira, hogy válaszolt a hirdetésre. A beérkezett válaszok közül messze az övé volt a leghóbortosabb – ezt évekkal később állapította meg, amikor már Pesten együtt éltek, és véletlenül megtalálta a többi válaszlevelet. (Mellesleg soha nem volt képes kidobni olyan papírt vagy akár cetlit, amire valami – bármi – írva van. Az évek óta elromlott és kidobott rádió számláját is őrizte.)

Felmerül egy-két kérdés. Először is: honnan a bús fenéből támadt jó anyám azon igénye, hogy tallózzon a társkereső apróhirdetések közt, ráharapjon egy másfél évtizeddel idősebb úr csalijára, és nagy ügyesen ki is fogassa magát? Igazán nem volt ráutalva, hogy eltartassa magát. Egy alföldi kisvárosban nőtt fel, ahol nagyapám főorvos volt. Nem voltak különösebben gazdagok, de a városka elismert polgárai közé tartoztak. Tágas belvárosi lakás, a falakon magyar festők katalogizált képei, nagy fekete zongora... Amúgy az én gyerekkori emlékeimben ragyogó hely – drága nagymamám az anyám helyett is anyám volt. De erről majd később. Azért

adott nagyigényű választ a palackpostára, mert magányos lett volna? Á, dehogya! Több udvarlója is visszavárta a szülővárosába. A diáktársai közt is lehettek barátai, és hogy volt társasága, az biztos, unatkozni nem unatkozott. Nem a magafajtnak találták ki a társkereső hirdetések, hanem olyanoknak, akik sürgősen házasodni akarnak, és máshogy nem megy. Azt hiszem, anyámat az a gondolat nyomasztotta, hogy a körülmények kényszerítő ereje folytán vissza kell térnie a kispolgári létbe. Az elől menekült, keresett – és talált – kiskaput.

A frigy titkait felderítő kitérő után, vissza apámhoz! Fényes tudományos kutatói karrierje mellett – ahogy azt *Ikebana* jeligré meg is hirdette – csakugyan széles körű volt az általános műveltsége. Nyitottsága rendszeresen új és új felfedezőutakra hajtotta. Egyik nagy érdeklődési területe a nyelv volt, rengeteg időt és energiát befektetve megtanult angolul, franciául, oroszul, japánul, dánul, végül spanyolul és valamennyire szanszkritül is. Szóbeli kommunikációra a magyaron kívül főleg az angolt s valamennyire a dánit használta. Az orosz a kandidátusi diplomájához volt kötelező. A többire főleg az sarkallta, hogy kíváncsi volt a nyelvi struktúrákra, a szókincsre, és eredetiben akarta olvasni a különböző irodalmakat. Spanyolul bonyolult irodalmi szövegeket olvasott, de a spanyol családommal való beszélgetés egy-két egyszerű mondatra korlátozódott.

Szintén Bercivel szöges ellentétben apám pillanat- és helyzetérzéke nem volt valami fényes. Próbált ő közel kerülni a gyerekekhez, de legfeljebb azzal tudott átlendülni önnön korlátain, hogy rajongott a társas- és logikai játékokért. Én csak a bonyolult japán stratégiai táblajátékban, a *góban* voltam partnere – partnere, de nem ellenfele, mert rendszeresen megvert. Soha senki mással nem góztam, csak vele.

Mint már említettem, apám matematikus volt. Matematikusnak lenni nem pusztán szakma, hanem antropológiai kategória. Bizonyos mértékig persze minden szakma összefügg az azt gyakorló egyedek személyiségével. A vonzás, amit pályaválasztáskor egy tevékenység iránt érzünk, lényünk mélyéből fakad, s a tanulási évek során tudatunkat is az adott szakma logikája szerint parcellázzuk fel – a szerint vagy azzal ellentétben alakulnak ki nézeteink. De a matematikusok minden porcikáját átjárja a szakmájuk. Elmondása szerint apám már akkor tudta, hogy matematikus szeretne lenni, amikor még nem is ismerte a szót. Igen, már egész kiskorában vonzotta játékaiban az absztrakció, a számok – kívülről nézve zárt, belülről nézve végtelen mozgási lehetőségekkel kecsegtető – világa.

Középtermetű volt, körülbelül 170 centi magas. A ruházat iránt közömbösséget tanúsított, csak az érdekelte, hogy se ne fázzon, se ne legyen melege. Volt egy konkrét bordó szín, minden pulóverválasztáskor azt kereste.

Arcvonásai szlávosak, keskeny ajka egyenes vonal, kék szemében majdnem mindig az összpontosítás fénye csillog. Amíg fiatalabb volt, szigorúnak tűnt a tekintete, de ez valójában csak az igényességét tükrözte, és akitől vagy amitől minőséget kapott, az iránt könnyen lelkesedett. Idősebb korára az „alaptekintete” is meglágyult. Általában lassan, kimérten beszélt, a mondatok végén levitte a hangsúlyt. Beszélgetőpartnereinek minden szavára

odafigyelt, de a kommunikáció nem verbális részét majdnem ugyanúgy elhanyagolta, mint a ruházzkodást. Kedvelte a szójátékokat, többnyire enyhén fásaszó darabokat fabrikált. A vicceket is kedvelte, de a repertoárt Dániában már nemigen bővítette, ugyanazokat ismételte, szerencsére nem túl gyakran. Mindent összevetve a humora nem volt valami fejlett, de ő meg volt győződve az ellenkezőjéről.

Elképesztően nyitott volt az újdonságok iránt. Illusztrációként hadd mondjak el egy régi esetet, amely azért is kedves számomra, mert egyike nagyon kevés családi emlékemnek, amelyben mind a négyen szerepelünk. Még együtt éltünk Budapesten, amikor az ABC-ben megjelent egy bolgár narancslekvár *Zum-zum* felirattal. Öcsém is, én is, anyánk is első kóstolásra pocséknak nyilvánítottuk. Apám a *szokatlan* minősítést találta helyénvalónak, és bizonyítandó, hogy alkalmasint csak megszokás kérdése a megkedvelés, mindennap megevett egy kávéskanálnyi rémes Zum-zumot. Akkor minket ez meglehetősen irritált. Ha mind a hárman egyetértünk, miért nem ismeri el ő is, hogy ehetetlen?! Végül egy nap leesett és összetört a lekváros üveg, lehet, hogy nem egészen véletlenül.

Az étel majdnem annyira közömbös volt számára, mint az öltözködés, képzelhetni hát, mennyire nyitott volt minden iránt az érdeklődési területein: irodalom, képzőművészet, színház, tánc, zene. Példájával megtanított az értelmiségi lét *sine qua non*jára: a világ sokfélesége végtelen erőforrás, de a diverzitás észrevétele és kihajtogatása nem automatikus, hanem aktív folyamat. Ezt a *gyakorlati* tudást az apámmal való sokéves együttélésnek köszönhetem.

Tanító szenvedélyének voltak vadhajtásai is. Ha valami nagyon megtetszett neki, például a japán esztétika vagy egy új talpmasszírozási módszer, tüstént erőt vett rajta a térítés szenvedélye. Akit csak lehet, okvetlenül meg kell győznie felfedezése hatalmas értékéről! Nem volt tudatában, de egyszerű beszélgetések során is passzív agressziót alkalmazott: teljes figyelmet és odaadást várt el, azonosulást avval a megfellebbezhetetlen ténnyel, hogy a téma, *az ő témája* hihetetlenül fontos minden ember számára. Koppenhágában nem esett nehezemre, hogy alávessem magam a mániájának, kettesben élve vele akár sok órán át is, akár vacsorafőzés közben is kedvére téríthetett. Hanem amikor aztán meglátogattott bennünket Madridban, a három kis gyerek mellett bizony nem szólózhattott, a csapatjáték pedig nála szóba se jött. Olyankor kiruccantunk kettesben két napra valahová, minden évben máshova; Córdoba, Sevilla, Cuenca, Leon, Cáceres volt egy-egy elvonulásunk helyszíne.

Apám egész életében imádott fényképezni. Anyám évtizedek múltán is borzadva mesélte, ahogy a nászútjukon tulipánokat fotózott, hosszan elbabrálva a beállítással (akkor ugyebár még nem volt automatika a gépeken). Visszatekerve az életfilmet, talán már akkor felvillanhatott anyám fejében, hogy talán mégsem volt annyira briliáns ötlet az a házasság, mint eleinte hitte.

Jó anyám problémáinak jelentős része, úgy vélem, a túlmozgásos természetére vezethető vissza: amíg a kor be nem törte, krónikus energiatöbbletben szenvedett, és a fölös energiát nem kontrolláltan vezette le, hanem

spontán módozatokban, ahogy éppen eszébe jutottak, sziporkázóan vad ötleteket megvalósítva, egyszerre több irányba szórva szét magát.

Másik nagy problémája, hogy nem tisztázta magában a polgári világhoz való viszonyát. Szilajul lázadt a vidéki kispolgáriság, tehát önön társadalmi háttere ellen, de közben minden (nem kevés) erejét beveti, hogy a mélyen belevódott polgári értékrendnek megfeleljen. Otthagyva a konszolidált pesti polgári létet apámmal, lemenekült Bercivel az apró bakonyi faluba, annak is az utolsó házába, mögötte már csak a rét és az erdő. De ott aztán az eredeti öreg vályogház helyére lassacskán egy hatalmas új házkomplexumot emelt. Soha nem volt sok pénze, de ami becsorgott, az ment évekig a fáraói építkezésbe. Végül még kotrógépekkel egy jókora medencének szánt gödröt is ásatott a ház mögé. Az uszodaprojekt annyiban maradt, gyékény fürdik, és békák ugrándoznak a természet által elbirtokolt tavacskában.

Bercitől származó elsőszülöttje áldozatul esett az új otthonteremtéssel kapcsolatos tömérdek munkának. (Egy szomszéd család vigyázott a kisfiú-ra, megszerették, s gyakorlatilag örökbe fogadták két jóval idősebb lányuk mellé.) A három leányzó aztán mindent megkapott; anyánk ezzel kompenzálta, hogy három fiúgyermekét viszont elhanyagolta. Egy föld eladása árán még státuszszimbólum számítógép is került a házhoz.

Anyám alacsony, vékony nő, de egész életében kemény fizikai munkát végzett, és hét terhességen ment át (egy baba holtan született). Megtestesült minitornádó: folyton tesz-vesz, pörög, magyaráz, erre, arra, amarra, aztán megint erre. Tetemes orra és markáns vonásai miatt tárgyilagosan nézve fiatalon sem volt szép, de étellel telítettsége és kedvessége vonzóvá tette. Korosodván elkezdte ríktó vörösre festeni a haját, így már messziről látszik, hogy közeledik.

Szenvedélyesen szeret jól enni, és nagyon jól főz.

Ha valami ellenszenves neki, annak azonnal hangot ad, méghozzá igen harsányan. Amiképpen a frenetikus humorérzékének megnyilvánulásaitól is zeng a ház. Az anya iránti kötelező tisztelet azt kívánná, hogy azt írjam: hangosan kacag, csak hát amit édesanyám tesz, az nem kacagás, hanem szívből jövő röhögés. Amiben viszont nincs semmi vulgáris, legfeljebb néha a káröröm enyhe mellékzengzete. Az anyatermészet megáldotta ezzel a szeleppel, amelyen keresztül levezetődik egy kevéske energiafelesleg. Jó kedve (egy jóságos boszorkány fehér mágiája) azonnal magával ragadja a körülötte lévőket; engem bizonyosan. Már pusztán ezekért a magasba repítő pillanatokért megbocsátom anyám minden akaratlan bajkeverését.

Idegen nyelvekhez való érzéke kimondhatatlanul gyatra. Ennek teljes tudatában van, de nem adja fel a harcot. Egyszer, levelet írván nekem, csak a lapot megfordítva vette észre, hogy a hátulján van egy megkezdett angol gyakorlat. Áthúzta és zavartalanul folytatta a levelet. Huszonöt évnyi angoltanulás után a gyakorlat még mindig a „to be” létigénél tartott, azt ragozta: „I am, you are, he/she/it is...” Mindazonáltal verbális nüanszok nélkül is tökéletesen megérteti magát a magyarul nem tudó külföldiekkel, sőt természeti erőkkkel feltöltődött lény lévén fél tucát szóval és kézzel-lábbal

emberi kapcsolatot is képes teremteni. Apám egy dán egyetemi munkatársa, aki többször járt nálunk Pesten, évtizedekkel később is tisztán emlékezett anyámra meg az általa szervezett házibulikra. Konkrétan a *lívstykke* szóval illetve. Az kicsit régies kifejezést (= egy darab étel) manapság vidám fiatal hölgyekre használják.

Anyám országos pályázatokon díjakat nyert munkái többnyire egyszínűek, archaikus „fazekassárgák”, barnák vagy zöldek (mellesleg pont ugyanezeket a színeket használják sok hagyományos spanyol fazekasműhelyben is), minimális dekorációval.

Van abban valami sorsszerű, hogy *Ikebana* jeligére találtak egymásra a szüleim. Anyám szép tárgyait az egyszerű, japánosan letisztult formák, a megérezett-megtalált arányok lelkesítik át. Apám, rajongva szerette a japán kultúrát, és a hagyományos virágrendezést a japán művészet egyik csodálatos megnyilvánulási formájának, *az arányok ünnepének* tekintette. Elvileg el lehet képzelni, hogy a zseniális kézműves és az elvont szellem hercege kiegészíti egymást, de a szüleim – a másikat irányítani akaró két konok ember – két egymással alig érintkező világban mozogtak. Reménytelen vállalkozás volt, hogy egy életre együtt maradjanak, együtt maradjunk, és mégis: láthatatlan szálak szövik át meg át közös történetünk szereplőinek amúgy is szövevényes kapcsolatrendszerét. Abban az évben, amikor édesapám meghalt, elsőszülött fiam tizenegy éves volt, pont annyi, amennyi én voltam idegen országba vettetésem, dániai létem nulladik órájában, s éppen apám halála napján született anyám és Berci első unokája. József Attila *Eszmélete* zümög a fejemben:

Akár egy halom hasított fa,
hever egymáson a világ,
szorítja, nyomja, összefogja
egyik dolog a másikat
s így mindenik determinált.
Csak ami nincs, annak van bokra,
csak ami lesz, az a virág,
ami van, széthull darabokra.